

Datum van inontvangstneming : 03/06/2016

Zaak C-242/16

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie

Datum van indiening:

27 april 2016

Verwijzende rechter:

Supremo Tribunal de Justiça (Portugal)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

26 april 2016

Verzoekende partij:

José Rui Garrett Pontes Pedroso

Verwerende partij:

Netjets Management Limited

Voorwerp van het hoofdgeding

- 1 De kernvraag die in het kader van het hoofdgeding moet worden beantwoord luidt of in het onderhavige geval de Portugese rechter internationaal bevoegd is om het geding te beslechten in de zin van verordening (EG) nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (PB 2001, L 12, blz. 1; hierna: „verordening nr. 44/2001”).

Voorwerp en rechtsgrondslag van het verzoek om een prejudiciële beslissing

- 2 De verwijzende rechterlijke instantie vermeldt artikel 19, lid 3, onder b), VEU en artikel 267 VWEU.
- 3 Hij vermeldt ook dat het Supremo Tribunal de Justiça (hoogste rechter in burgerlijke zaken en strafzaken; hierna: „STJ”) in laatste instantie uitspraak doet in de hiërarchie van rechterlijke instanties (artikel 31° van wet 62/2013 van

26 augustus) en dat naar intern Portugees recht de beslissingen van deze rechterlijke instantie niet vatbaar zijn voor gewoon beroep.

Prejudiciële vragen

4 De verwijzende rechter heeft besloten, overeenkomstig artikel 19, lid 3, onder b), VEU en artikel 267 VWEU de volgende prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie voor te leggen met het verzoek om behandeling volgens de versnelde procedure in de zin van de artikelen 105 en 106 van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie:

1. Kan in de feitelijke context van het onderhavige geval – de werknemer is piloot in de burgerluchtvaart en de door hem volgens zijn arbeidsovereenkomst verrichte werkzaamheid bestrijkt het hele Europese luchtgebied – de „plaats waar de werknemer gewoonlijk werkt” of de „laatste plaats waar hij gewoonlijk heeft gewerkt” in de zin van artikel 19, lid 2, onder a), van verordening nr. 44/2001 worden bepaald?

2. Bij een bevestigend antwoord op de eerste vraag, dat wil zeggen ingeval die plaats kan worden bepaald:

i) Moet/kan onder de „plaats waar de werknemer gewoonlijk werkt” in de zin van bovenvermelde bepaling van gemeenschapsrecht worden verstaan de plaats van de luchthaven waar het door de piloot te besturen vliegtuig staat en van waaruit de reis waarmee deze de uitoefening van zijn functie begint, een aanvang neemt?

En/of moet/kan daaronder worden verstaan de plaats die partijen aanduiden als *gateway airport*, van waaruit de werknemer wordt vervoerd naar de luchthaven waar het door hem de besturen vliegtuig staat, en waarnaar hij terugkeert?

En/of moet/kan eronder worden verstaan de plaats waar de door de werknemer te besturen vliegtuigen geregistreerd staan?

En/of moet/kan eronder worden verstaan de plaats van waaruit de werknemer instructies, mededelingen en informatie ontvangt over de uit te voeren vluchten, over de diverse aspecten van zijn betrekkingen met verweerster en over de gang van zaken die tot beëindiging van die betrekkingen leidt?

ii) Moet/kan onder „laatste plaats waar hij gewoonlijk heeft gewerkt” in de zin van bovenvermelde bepaling van gemeenschapsrecht worden verstaan de plaats van de luchthaven waar het vliegtuig stond dat de piloot het laatst heeft bestuurd voordat zijn arbeidsovereenkomst werd beëindigd?

Of moet/kan daaronder veeleer worden verstaan de door partijen als *gateway airport* aangeduide plaats, van waaruit de piloot voordat zijn arbeidsovereenkomst

werd beëindigd voor het laatst is vervoerd naar de luchthaven waar het door hem bestuurde vliegtuig stond en waarnaar hij vervolgens is teruggekeerd?

3. Kan in de feitelijke context van het onderhavige geval onder de uitdrukking „vestiging [...] die de werknemer in dienst heeft genomen” in artikel 19, lid 2, onder b), van verordening nr. 44/2001 worden verstaan het „centrum van werkzaamheden” van de onderneming die in de met de werknemer gesloten arbeidsovereenkomst als werkgever wordt vermeld, waar de aanwerving van piloten plaatsvindt (door de ontvangst en de behandeling van sollicitaties) en waar de piloten hun initiële en aanvullende opleiding krijgen, ook al bevindt dat „centrum van werkzaamheden” zich bij een andere onderneming, die er juridisch van gescheiden is, ofschoon beide tot dezelfde groep van ondernemingen behoren?

4. Kan in de feitelijke context van het onderhavige geval onder de uitdrukkingen „hoofdbestuur” of „hoofdvestiging” in de zin van artikel 60, punt 1, onder b) en c), van verordening nr. 44/2001 worden verstaan het „centrum van werkzaamheden” van de onderneming die in de met de werknemer gesloten arbeidsovereenkomst als werkgever wordt vermeld, waar alle aspecten van de verrichtingen van die onderneming worden gestuurd (van het toezicht op het onderhoud, het luchtverkeer en de vluchtplanning, het onderhoud en de bemanning van de vliegtuigen tot de grondafhandeling en de catering) en van waaruit alle instructies aan de piloten worden gegeven, waar dezen hun initiële en hun aanvullende opleiding krijgen, waar personeelszaken en disciplinaire aangelegenheden of klachten worden behandeld, ook al bevindt dat „centrum van werkzaamheden” zich bij een andere onderneming, die er juridisch van gescheiden is, ofschoon beide tot dezelfde groep van ondernemingen behoren?

5. Moet, gelet op overweging 13 van verordening nr. 44/2001, waarin wordt verklaard dat in het geval van verzekerings-, consumenten- en arbeidsovereenkomsten de zwakke partij moet worden beschermd door bevoegdheidsregels die gunstiger zijn voor haar belangen dan de algemene regels, artikel 19, lid 2, onder b), van verordening nr. 44/2001 op de voor de werknemer gunstigste wijze worden uitgelegd?

Ingeroepen bepalingen van Unierecht

- 5 Verordening (EG) nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (PB 2001, L 12, blz. 1) – Artikel 19, punt 2, onder a) en b), en artikel 60, punt 1, onder b) en c).

Aangevoerde bepalingen van nationaal recht

- 6 Artikelen 159 en 163 van de Código Civil (burgerlijk wetboek)

Artikel 159 Zetel

De zetel van een rechtspersoon is de in de statuten van de betrokken rechtspersoon aangewezen plaats of, bij gebreke van aanwijzing in de statuten, de plaats waar het hoofdbestuur zich gewoonlijk bevindt.

Artikel 163 – Vertegenwoordiging

1. Een rechtspersoon wordt in rechte of daarbuiten vertegenwoordigd door de in de statuten aangewezen persoon of, bij gebreke van aanwijzing in de statuten, door het bestuur of de persoon die het bestuur heeft aangewezen.

2. De aanwijzing van vertegenwoordigers door het bestuur kan slechts aan derden worden tegengeworpen indien wordt aangetoond dat die derden er kennis van hadden genomen.

7 Artikel 13 van de Código de Processo do Trabalho (wetboek van rechtsvordering in arbeidszaken)

Artikel 13 (Algemene regel)

1. Onverminderd het bepaalde in de volgende artikelen, moeten vorderingen worden ingediend bij de rechter van de woonplaats van de verweerder.

2. Werkgevers, verzekeraars en socialezekerheidsinstanties worden geacht mede gevestigd te zijn in de plaats waar zij een bijkantoor, een agentschap, een dochteronderneming, een delegatie of een vertegenwoordiging hebben.

Korte uiteenzetting van de feiten en de procedure in het hoofdgeding

8 Op 10 juli 2013 heeft verzoeker, beroespiloot die zijn werkzaamheid in het hele Europese luchtruim verricht, bij het Tribunal do Trabalho de Lisboa (arbeidsgerecht te Lissabon) de geldigheid en de regelmatigheid van zijn ontslag door zijn werkgever, Netjets Management Limited, aangevochten.

9 Verweester Netjets Management Limited, gevestigd in het Verenigd Koninkrijk, heeft de internationale onbevoegdheid van de Portugese rechter op grond van verordening nr. 44/2001 ingeroepen.

10 In een tussenvonnissen heeft het Tribunal do Trabalho de Lisboa de exceptie van onbevoegdheid gegrond verklaard en verweester in het gelijk gesteld.

11 Verzoeker heeft daarop hoger beroep ingesteld bij het Tribunal da Relação de Lisboa (gerecht in tweede aanleg te Lissabon), dat bij uitspraak van 10 september 2014 de beslissing in eerste aanleg heeft bevestigd. Vervolgens heeft verzoeker een eerste beroep in cassatie ingesteld bij het STJ, dat de zaak op 2 juli 2015 heeft terugverwezen naar het Tribunal da Relação de Lisboa voor nader onderzoek van

de feiten en een nieuwe beslissing. Het Tribunal da Relação heeft zich opnieuw uitgesproken ten gunste van verweerster wegens onbevoegdheid. Verzoeker heeft nogmaals beroep in cassatie ingesteld bij het STJ en gevorderd dat het Hof van Justitie om een prejudiciële beslissing zou worden verzocht.

12 Het Tribunal da Relação de Lisboa heeft onder meer de volgende feiten bewezen geacht:

– Verweerster NETJETS MANAGEMENT LIMITED, gevestigd te Londen, Verenigd Koninkrijk, behoort samen met NETJETS - TRANSPORTES AÉREOS, S.A., gevestigd te Paço d’Arcos, Portugal, en andere ondernemingen tot de groep NETJETS;

– Verzoeker heeft met ondernemingen van de groep NETJETS diverse arbeidsovereenkomsten gesloten, de eerste in 1999 en de volgende op 10 januari 2002 en 10 oktober 2005 met NETJETS STAFF MANAGEMENT LIMITED (gevestigd op het eiland Man), en tot slot op 1 december 2007 met verweerster, Netjets Management Limited;

– In deze laatste overeenkomst heeft verweerster aangegeven dat zij in het Verenigd Koninkrijk gevestigd was. Verzoeker heeft aangegeven dat zijn woonplaats in Canada was gelegen. In de overeenkomsten van 10 januari 2002 en 10 oktober 2005 was die woonplaats gelegen in Portugal respectievelijk Spanje;

– In het eerste verzoekschrift heeft verzoeker aangegeven dat hij woonachtig was te Carcavelos, Portugal, en dat verweerster gevestigd was te Paço d’Arcos, Portugal;

– Artikel 5 van de op 1 december 2007 tussen partijen gesloten overeenkomst, met het opschrift „Place of work/Standplaats”, luidde als volgt:

5. Place of work

„5.1 It is the nature of the Flight Crew Member’s position that job mobility is essential. The Flight Crew Member will not have a normal place of work. The Flight Crew Member will be expected to travel as necessary for the proper performance of his duties under this Agreement. The Address of the office from which the Flight Crew Member will report and address any queries concerning his employment is 5 Young Street, Kensington, London, W8 3EH.

5.2 The Flight Crew Member may be asked to perform Services required at the Company or any Group Company premises for periods of short duration.”

„5. Standplaats

5.1 De aard van functie van het bemanningslid brengt mee dat mobiliteit essentieel is. Het bemanningslid zal geen vaste standplaats hebben. Van het

bemanningslid zal worden verwacht dat wordt gereisd voor zover dat noodzakelijk is voor de verrichting van zijn werkzaamheden ter uitvoering van deze overeenkomst. Het adres van het kantoor waar het bemanningslid zich meldt en vragen kan stellen in verband met zijn arbeidsovereenkomst is 5 Young Street, Kensington, London, W8 5EH.

5.2 Het bemanningslid kan worden gevraagd diensten voor de maatschappij of voor een maatschappij van de groep te verrichten voor periodes van korte duur.”

– Artikel 6 van dezelfde overeenkomst, „Gateway Airport/Luchthaven van vertrek van de piloot”, bevatte de volgende bepalingen:

„6. Gateway Airport

6.1 The Flight Crew Member will be required to select an airport from which, subject to such airport being agreed by the Company, he/she will be transported to his/her aircraft for the start of commencement of his/her duties under this Agreement ('The Gateway Airport'). In the event that the Flight Crew Member chooses makes his/her own travel arrangements to travel to the aircraft, such arrangements shall be made at his/her own expense.

6.2 For the avoidance of doubt, the Gateway Airport is not, and shall not be deemed to be the Flight Crew Member's place of work or base, it being hereby acknowledged by both parties that the location where the Flight Crew Member performs the entirety of his/her duties depends entirely on where the aircraft and the trip being undertaken.”;

„6. Luchthaven van vertrek van de piloot

6.1 Het bemanningslid zal worden gevraagd een luchthaven te kiezen van waaruit, indien de maatschappij daarmee instemt, hij/zij naar zijn/haar vliegtuig zal worden vervoerd voor het starten van zijn/haar werkzaamheden overeenkomstig deze overeenkomst ('luchthaven van vertrek'). Ingeval het bemanningslid besluit, zich op eigen gelegenheid naar het vliegtuig te begeven, zal hij/zij de kosten daarvan voor zijn rekening nemen.

6.2 Om iedere twijfel weg te nemen, is de luchthaven van vertrek niet te beschouwen als de plaats van de werkzaamheden of de standplaats van het bemanningslid. Partijen erkennen dat de plaats waar het bemanningslid zijn/haar werkzaamheden verricht volledig wordt bepaald door de plaats waar het vliegtuig zich bevindt en de vlucht aanvangt.”

– In artikel 2.6 van voormelde overeenkomst hebben beide partijen de Engelse rechter exclusief bevoegd verklaard om kennis te nemen van klachten, geschillen of vragen in verband met de arbeidsovereenkomst.

– Op de website van NETJETS staat onder de link www.netjets.com/AboutNetJets/Our-Companies/, het volgende:

„All aircraft offered by NetJets Europe are operated, maintained, and crewed by NetJets Transportes Aéreos, SA, an EU Carrier. Operations center located in Lisbon, Portugal.”

– Alle toestellen van de Europese vloot van NETJETS zijn geregistreerd in Portugal, onder de naam NETJETS - TRANSPORTES AÉREOS, S.A.;

– Alle piloten van NETJETS dienen een „GATEWAY” te kiezen. Artikel 11 van de op 10 januari 2002 tussen verzoeker en NETJETS STAFF LIMITED gesloten overeenkomst bepaalt: Het is de verantwoordelijkheid van het bemanningslid, zich op de eerste geplande werkdag om 00:01 uur plaatselijke tijd op een afstand over de weg van niet meer dan een uur van Lissabon te bevinden (overeengekomen GATEWAY) te bevinden.

– NETJETS - TRANSPORTES AÉREOS, S.A. heeft de inkomstenbelasting over de in 2012 aan verzoeker uitgekeerde salarissen ingehouden en aan de staat betaald.

– De maatschappij die vergunning heeft om te vliegen is NETJETS - TRANSPORTES AÉREOS, S.A. Aan deze onderneming heeft het Instituto Nacional de Aviação Civil, IP (INAC) een vergunning voor het verrichten van luchtvervoer afgegeven.

– Het INAC heeft verzoekers vliegbrevet afgegeven.

– Verzoeker heeft diverse instructies, mededelingen en informatie ontvangen over de uit te voeren vluchten alsook de diverse aspecten van de betrekkingen met zijn werkgever en de procedure die tot beëindiging daarvan heeft geleid per email en Portugese telefoonnummers.

– De opzeggingsbrief van 1 december 2007 vermeldt „Paço d’Arcos” als plaats van verzending.

Voornaamste argumenten van partijen in het hoofdgeding

- 13 Verzoeker betoogt in hoofdzaak dat de Portugese rechter bevoegd is om van de zaak kennis te nemen op grond dat het hoofdbestuur althans de hoofdvestiging van verweerster in Portugal is gelegen voor de toepassing van artikel 60 van verordening nr. 44/2001.
- 14 Volgens hem was hij in dienst genomen op verweersters kantoren in Portugal en heeft hij gewoonlijk zijn werkzaamheden verricht en voor het laatst gewerkt te

Lissabon, zodat overeenkomstig artikel 19, lid 2, van voormelde verordening de Portugese rechter bevoegd is.

- 15 Verweerster betoogt in hoofdzaak dat zij voor de toepassing van voormelde verordening gevestigd is in het Verenigd Koninkrijk, meer bepaald te Londen, en dat zij geen centrum van activiteiten, delegatie of vertegenwoordiging in Portugal heeft, zodat de Engelse rechter exclusief bevoegd is om van de zaak kennis te nemen.

Korte uiteenzetting van de motivering van de verwijzing

- 16 Met zijn eerste vraag geeft het STJ te kennen dat moet worden vastgesteld of in een geval als het onderhavige het bevoegde gerecht kan worden bepaald aan de hand van de criteria van artikel 19, lid 2, onder a), van verordening nr. 44/2001, betreffende de „plaats waar de werknemer gewoonlijk werkt” of de „laatste plaats waar hij gewoonlijk heeft gewerkt”, en zo ja, (tweede vraag),

– wat onder „plaats waar de werknemer gewoonlijk werkt” moet worden verstaan: de plaats van de luchthaven waar het door de piloot te besturen vliegtuig staat of de plaats die overeenstemt met de luchthaven van vertrek van de piloot (*gateway airport*), de plaats waar de door de werknemer te besturen vliegtuigen geregistreerd staan of de plaats van waaruit de werknemer instructies, mededelingen en informatie ontvangt over zijn beroepswerkzaamheden.

– wat moet worden verstaan onder „laatste plaats waar [de werknemer] gewoonlijk heeft gewerkt”: de plaats van de luchthaven waar het vliegtuig stond dat de piloot het laatst heeft bestuurd voordat zijn arbeidsovereenkomst werd beëindigd of de plaats van vertrek van de piloot (*gateway airport*) van waaruit deze voor het laatst is vervoerd voordat de overeenkomst werd beëindigd.

Met zijn derde en vierde vraag vraagt het STJ wat moet worden verstaan onder „vestiging [...] die de werknemer in dienst heeft genomen” in de zin van artikel 19, lid 2, onder b), van verordening nr. 44/2001 en onder „hoofdbestuur” of „hoofdvestiging” in de zin van artikel 60, punt 1, onder b) en c), van verordening nr. 44/2001, ingeval het centrum van werkzaamheden van de onderneming een andere onderneming is dan de onderneming die de werkgever is, maar tot dezelfde groep van ondernemingen behoort.

Met de vijfde vraag wenst het STJ tot slot te vernemen of, gelet op overweging 13 van verordening nr. 44/2001, artikel 19, punt 2, van die verordening op de voor de werknemer gunstigste wijze moet worden uitgelegd.

De (voor verzoeker gunstiger) internationale bevoegdheid van de Portugese rechter en daarmee de beoordeling van de rechtmatigheid van verzoekers ontslag zijn derhalve afhankelijk van het antwoord op de prejudiciële vragen.